

УДК 93/99

ISSN 0583-4961

ИНСТИТУТ ЗА НАЦИОНАЛНА ИСТОРИЈА

ГЛАСНИК

ГЛАСНИК год. 59 бр. 1-2 стр. 1-252 Скопје 2015

Главен и одговорен уредник: проф. д-р Драги Ѓоргиев, директор на ИНИ
Главен редактор на изданието: проф. д-р Марјан Димитријевски
Редакција: проф. д-р Вера Гошева, проф. д-р Марија Пандевска, проф. д-р
Билјана Ристовска-Јосифовска, проф. д-р Ирена Стефоска, проф. д-р Амет Шериф,
проф. д-р Лариса Вакнина (Украина), проф. д-р Хуснија Камберовиќ
(Босна и Херцеговина), проф. д-р Марија Проскурнина (Русија),
проф. д-р Ирена Ставови-Кафка (Полска), проф. д-р Филип Шашко (САД)
Секретар: проф. д-р Катерина Младеновска-Ристовска
Лектор: Еленка Стоевска-Денчова
Ракописите се примаат во печатена и во електронска форма на адреса:
Институт за национална историја (За редакцијата на „Гласник“)
ул. Григор Прличев бр. 3, п.ф. 591, 1000 Скопје, Република Македонија;
contact@ini.ukim.mk
Излегува двапати годишно
Излегувањето го поддржа Министерството за култура на Република Македонија
Компјутерска подготовка: Европа 92 - Кочани
Печат: Европа 92 - Кочани
Тираж: 300 примероци

Editor-in-Chief: Prof. Dragi Ćorgiev Ph.D., Director of the INH
Editor-in-Chief for this edition: Prof. Marjan Dimitrijeviĳski Ph.D.
Editorial Board: Prof. Vera Goĳeva Ph.D., Prof. Marija Pandevska Ph.D.,
Prof. Biljana Ristovska-Josifovska Ph.D., Prof. Irena Stefoska Ph.D., Prof. Amet Œerif Ph.D.,
Prof. Larisa Vahnina (Ukraine) Ph.D., Prof. Husnija Kamberoviĳ Ph.D.
(Bosnia and Herzegovina), Prof. Marija Proskurnina Ph.D. (Russia),
Prof. Irena Stawowy-Kawka Ph.D. (Poland), Prof. Filip Œaĳsko Ph.D. (USA)
Secretary: Prof. Katerina Mladenovska-Ristovska Ph.D.
Proofreading: Elenka Stoevska-Denĳova
Manuscripts in printed and electronic form to be sent to: Institute of National History
(Editorial Board of „Glasnik“), Str. Grigor Prliĳev 3, P.O.Box 591, 1000 Skopje,
Republic of Macedonia; contact@ini.ukim.mk
Printed twice a year
Publishing supported by the Ministry of Culture of the Republic of Macedonia
Typesetting and layout: Evropa 92 – Koĳani
Printing: Evropa 92 – Koĳani
Printed copies: 300

УДК 93/99

ISSN 0583-4961

ИНСТИТУТ ЗА НАЦИОНАЛНА ИСТОРИЈА

ГЛАСНИК

СОДРЖИНА – TABLE OF CONTENTS

СТАТИИ - ARTICLES

<i>Бошко Ангеловски, Паско Кузман: Копја за бодeње и фрлање и осврт на наодите од Самоилова тврдина – Охрид и Исар – Марвинци</i>	<i>7</i>
<i>Boško Angelovski, Pasko Kuzman: Thrusting and Throwing Spears and Review of the Findings from the Fortress of Samoil – Ohrid and Isar – Marvinci</i>	<i>7</i>
<i>Наталија Поповска: Коментар кон употребата на поимот хеленизам во македонската историографија</i>	<i>15</i>
<i>Natalija Popovska: A Commentary on the Use of the Term Hellenism in Macedonian Historiography</i>	<i>15</i>
<i>Трајче Нацев, Драган Веселинов: Одбранбениот систем на градот Баргала</i>	<i>27</i>
<i>Trajče Nacev, Dragan Veselinov: The Defense System of the Town Bargala.....</i>	<i>27</i>
<i>Ирена Стефоска: Сцени на страв: словенските инвазии и локалното население во Македонија</i>	<i>35</i>
<i>Irena Stefoska: Scenes of Fear: Slavic Invasions and Local Population in Macedonia... 35</i>	
<i>Драган Зајковски: Црковните прилики во провинцијата Македонија низ призмата на Петтиот Вселенски Собор</i>	<i>41</i>
<i>Dragan Zajkovski: Church Affairs in the Province of Macedonia through the Prism of the Fifth Ecumenical Council</i>	<i>41</i>
<i>Драган Ѓалевски: Византискиот воен систем на Балканот кон крајот на VI век.....</i>	<i>49</i>
<i>Dragan Ćalevski: The Byzantine Military System in the Balkans in the Late VI Century</i>	<i>49</i>
<i>Стојко Стојков: Бугарскиот етнос и мултиетничка Бугарија: константа и еволуција на сфаќањата во византиските извори во X век</i>	<i>63</i>
<i>Stojko Stojkov: The Bulgarian Ethnicity and Multiethnic Bulgaria: Constant and Evolution of the Conceptions in the Byzantine Sources in X Century</i>	<i>63</i>
<i>Петар Стевковски: Улогата на Венеција во првиот византиско-нормански судир на Балканот (1081-1085)</i>	<i>87</i>
<i>Petar Stevkovski: The Role of Venice in the First Byzantine-Norman War at the Balkans (1081-1085)</i>	<i>87</i>
<i>Vančo Ćorgiev: Bulgaria, for or against the Ilinden Uprising</i>	<i>93</i>

<i>Ванчо Ѓорѓиев</i> : Бугарија, за или против Илинденското востание	93
<i>Силвана Сидоровска-Џуповска</i> : Учесството на Македонците во градењето на болницата „Евлоги Георгиев“ во Цариград (дописки од егзархискиот весник „Новини“)	103
<i>Silvana Sidorovska-Џupovska</i> : Participation of Macedonians in Building of the Hospital „Evlogi Georgiev“ in Constantinople (Correspondences from Exarchate Newspaper <i>Novini</i>)	103
<i>Димитар Љоровски Вамваковски</i> : Загоричани: 25 март 1905 (по повод 110 години од андартскиот напад на селото)	109
<i>Dimitar Ljorovski Vamvakovski</i> : Zagoričani: March 25, 1905 (On the Occasion 110 Years from the Greek Attack of the Village)	109
<i>Македонка Митрова</i> : Јован Хаџи Васиљевиќ и определувањето на јужната граница на „Српството“	123
<i>Makedonka Mitrova</i> : Jovan Hadži Vasiljević: Defining the South Border of the Serbian Nationhood	123
<i>Зеќир Рамчиловиќ</i> : Балканските војни 1912 – 1913 година и последиците од нив, со посебен акцент врз Бошњациите во Македонија	137
<i>Zećir Ramčilović</i> : The Balkan Wars 1912 – 1913 and the Consequences from them, with a Special Emphasize on the Bosniaks in Macedonia	137
<i>Ристо Солунчев</i> : Македонизмот како историја на слободата (Оглед за филозофскиот хоризонт на Мисирков)	147
<i>Risto Solunčev</i> : The Macedonism as a History of Freedom (An Essay concerning the PhilosophicalHorizonofMisirkov).....	147
<i>Исамедин Азизи</i> : Прашањето на границите на Албанија	161
<i>Isamedin Azizi</i> : The Issue of State Borders of Albania	161
<i>Надежда Цветковска, Лидија Ѓурковска</i> : Аграрната структура на Тиквешкиот округ (Според пописот на населението од 31 март 1931 година)	171
<i>Nadežda Cvetkovska, Lidija Ğurkovska</i> : Agrarian Structure of the Tikveš District (According to the Census of 31 March 1931)	171
<i>Верица Јосимовска</i> : Болничко-превентивни установи во вардарскиот дел на Македонија под бугарска управна власт (1941 – 1944)	177
<i>Verica Josimovska</i> : Hospital-preventive Institutions in Vardar Macedonia under Bulgarian Administrative Authority (1941 – 1944)	177

<i>Александар Манојловски: Сообраќајните врски меѓу Федеративна Народна Република Југославија и Народна Република Бугарија (состојба и перспективи)</i>	185
<i>Aleksandar Manojlovski: Traffic Connections between Federal Peoples Republic of Yugoslavia and Peoples Republic of Bulgaria (Condition and Perspectives)</i>	185
<i>Марјан Ивановски: Некои реакции на група пратеници од турскиот парламент во 1959 година по повод иселувањето на Турците од Југославија и Бугарија ...</i>	191
<i>Marjan Ivanovski: Some Reactions of Group Members of Turkish Parliament in 1959 on the Occasion of the Emigration of Turks from Yugoslavia and Bulgaria</i>	191

МАТЕРИЈАЛИ - PAPERS

<i>Александар Манојловски: Кон депортацијата на Евреите од вардарскиот дел на Македонија: Записник број IV од собранието на Македонската еврејска општина, одржано на 21 јануари 1945 година</i>	197
<i>Aleksandar Manojlovski: On The deportation of the Jews from Vardar Part of Macedonia: Record No. IV of the Macedonian Jewish Municipality, Held on January 21, 1945</i>	197
<i>Невен Радически: Политички пресметки во СКМ (писмо на Камуран Тахир до Јосип Броз Тито од 15. V 1973)</i>	223
<i>Neven Radičeski: Political Conflicts in League of Communists of Macedonia (Letter from Samuran Tahir to Josip Broz Tito from 15. V 1973)</i>	223

РЕЦЕНЗИИ-ПРИКАЗИ – REVIEWS-SURVEYS

<i>The Journal of the Faculty of International and Political Studies of the Jagiellonian University, POLITEJA, NO. 4 (30), Macedonia in 20TH and 21ST Century, Edited by Mirella Korzeniewska-Wiszniewska. Krakow: 2014, 418. (Dragi Ćorgiev)</i>	233
<i>Списание на Факултетот за меѓународни и политички студии при Јагелонскиот универзитет, POLITEJA, бр. 4 (30), Македонија во 20 и 21 век, под редакција на Мирела Коржениевска Вишниевска. Краков: 2014, 418. (Dragi Ćorgiev)</i>	233
<i>Халкедон во контекст: Црковните собири 400 – 700, редакција Р. Прајс и М. Витби. Ливерпул: Универзитет во Ливерпул, 2009, 2011, 256. (Dragan Zajkovski)</i>	236
<i>Chalkedon in Context: Church Councils 400 – 700, Edited by Richard Price and Mary Whitby. Liverpool: Liverpool University Press, 2009, 2011, 256. (Dragan Zajkovski)</i>	236
<i>Кит Браун: Верни до смрт. Довербата и теророт во револуционерна Македонија.</i>	

Скопје: Фондација отворено општество – Македонија, 2014, 392. (<i>Драги Ѓорѓиев</i>)	240
<i>Keith Brown: Loyal unto Death, Trust and Terror in Revolutionary Macedonia.</i> Скопје: Foundation Open Society – Macedonia, 2014, 392. (<i>Dragi Gorgiev</i>)	240
<i>Арпад Хорнијак: Унгарско-југословенски дипломатски односи, 1918-1927.</i> Њу Џерси: Центар за унгарски студии и публикации, 2013, 430. (<i>Теон Џинго</i>) ..	243
<i>Arpad Hornyak: Hungarian-Yugoslav Diplomatic Relations, 1918-1927.</i> New Jersey: Center for Hungarian Studies and Publications, 2013, 430. (<i>Teon Džingo</i>)	243
<i>Стојко Стојков: Табу, време на страх и страдање, преследването на Македонците в Бугарија по времето на комунизма (1944 – 1989).</i> Сандански: Дружество на репресираните Македонци в Бугарија, 2014, 550. (<i>Верица Јосимовска</i>)	246
<i>Стојко Стојков: Табу, време на страв и страдања, прогонувањето на Македонците во Бугарија во време на комунизмот (1944-1989).</i> Сандански: Здружение на репресираните Македонци во Бугарија, 2014, 550. (<i>Верица Јосимовска</i>)	246
<i>Stojko Stojkov: Taboo, Time of Fear and Suffering, Persecution of the Macedonians in Bulgaria during the Period of Communism (1944 -1989).</i> Sandanski: Association of the Repressed Macedonians in Bulgaria, 2014, 550. (<i>Verica Josimovska</i>)	246
<i>Виолета Ачкоска: Велес и Велешко 1944-1991.</i> Скопје: Макавеј, 2013, 412. (<i>Александар Симоновски</i>)	248
<i>Violeta Ačkoska: Veles and Veles Area 1944-1991.</i> Скопје: Makavej, 2013, 412. (<i>Alexandar Simonovski</i>)	248

СООПШТЕНИЈА - ANNOUNCEMENTS

Научен собир „АСНОМ и македонската држава“ (Скопје, 28 ноември 2014) (<i>Александар Симоновски</i>)	251
Scientific Conference “ASNOM and the Macedonian State” (Skopje, 28 th November 2014) (<i>Aleksandar Simonovski</i>)	251

УДК 904:623.1(497.73)

ОДБРАНБЕНИОТ СИСТЕМ НА ГРАДОТ БАРГАЛА

Трајче Нацев

Доцент во Институтот за историја и археологија на Факултетот за образовни науки при Универзитетот „Гоце Делчев“ – Штип

Драган Веселинов

Доцент на Универзитетот „Евро Балкан“ – Скопје

Abstract

Bargala from Roman camp in the 4th century grows into civitas and its largest development experiencing in the 5th and 6th century. In this period became a strong military, economic and spiritual center and also a major station on diagonal road Heraclea - Serdica. From III century begins restless period which reflected the safety of the cities. Because of that, with the aim to ensure the safety of people and material goods by which dispose the city of Bargala was built fortification accompanied by additional defense elements. All together they form the defense system of the city that provided good protection from enemy attacks.

Keywords: Bargala, defense system, city, fortification, protection, defense.

Градот Баргала се наоѓа во подножјето на планината Плачковица, на десниот брег на Козјачка Река, кај некогашниот Горен Козјак во месноста Градот, на оддалеченост од 2,5 км јужно од денешното село Долен Козјак.¹

Во римскиот период, поточно во III век градот бил воен логор. Од IV до првата деценија на VII век тој егзистира како civitas, кога со сè позачестените напади на аваро-словените градот бил целосно разорен и запален а населението било раселено во околните населби.

Местоположбата и опкружувањето на градот Баргала му овозможувало добар економски развој. Во неговата околина се среќаваат природни богатства кои ги задоволувале потребите на месното население што, пак, придонело за се поголем развој на градот. Покрај природните богатства, самата клима и големите плодни површини создавале услови за развој на земјоделството и сточарството.

¹ Трајче Нацев, *Антиката во Брегалничкиот басен*, НУ Завод за заштита на спомениците на културата и музеј – Штип, Штип, 2013, 247.

Плодните површини во околината на градот Баргала, поточно во долниот тек на Козјачка Река и на левиот брег на Брегалница, од село Аргулица до село Таринци биле поволни за производство на земјоделски култури. Климатските услови дозволувале и одгледување на винова лоза за производство на вино (омилен пијалак на Римјаните), кое било развиено уште од најстарите времиња.²

За развојот на сточарството големо влијание имале богатите пасишта на територијата на Баргала, за одгледување на крупен добиток а од ситниот биле застапени овцата и козата.

Самата планина која ја споменавме, имала многу дивеч што пак овозможувало населението од градот Баргала да се занимава со лов. Козјачка Река во тој период имала голем водостој и била богата со риба. Ова придонело за развој на риболовот, кој заедно со ловот и претходно споменатите економски гранки придонесувале за просперитет и прогрес на економијата во ова населено место до доцната антика.

Покрај овие, во градот Баргала и неговата околина во доцноантичкиот период егзистирале и други економски сегменти. Како такви биле и рударството, градежништвото, грнчарството, обработката на дрво, ковачкиот занает и кожарството.

Како важен дел од развојот на ова населено место претставувало рударството. Експлоатацијата на рудните богатства овозможувала суровини, коишто биле неопходни за секојдневниот живот на населението во градот.

Во градот постоеле повеќе занаетчиски гранки што се негувале и усовршувале. Во градежништвото како основно градежно средство се употребувал каменот, којшто бил присутен на теренот во околината на градот. Грнчарството било негувано и мошне развиено, каде богатата палета на грнчарските производи овозможила широка примена во секојдневниот живот. Шумите од планината Плачковица овозможувале развој на обработка на дрвото, а бил застапен и ковачкиот занает во градот Баргала.³ Кожата како суровина добиена од многубројниот добитокот кој се одгледувал, придонела за брз развој и на кожарството од што се произведувало, главно облека, за населението во ова населено место.

Градот Баргала бил дел од патната комуникација Астибо – Баргала – Мородвиз – Винаца, во должина од 41км, којашто би можела да претставува продолжение на дијагоналниот пат што ја сече Р. Македонија, со што Хераклеја преку Стоби била поврзувана со Пауталија и Сердика.⁴ Овие патни траси, кои се користеле во доцноантичкиот период, биле изградени уште во римско време. За зголемување на безбедноста при движењето низ нив биле изградени крајпатни стражи.

Од 3-ти век во државниот систем како резултат на постојаните напади од готските племиња кои ги опустошувале населените места настанала криза. Како излез од кризата неопходно било спроведување на реформи, посебно во погодените области на Римското царство. Како главни реформатори Диоклецијан, Константин I, Теодосиј I и Теодосиј II, извршиле подобрување

² Трајче Нацев, *Доцноантичкиот град Баргала*, Штип, 2008, 22.

³ *Истото*, 24.

⁴ *Истото*, 25.

не само во политичката туку и во воената сфера низ провинциите на државата. Посебно било посветено внимание во утврдување на населените места, односно создавање на одбранбен систем кој ќе овозможи нивна одбрана и заштита. И градот Баргала бил опфатен со таквите реформи, којшто како развиено економско и верско место, располагал со сопствен одбранбен систем што го бранел и штител неговото население од непријателски напади.

Одбранбениот систем на градот Баргала го сочинувале **утврдувањето, ровот (fosa) и помали утврдувања**, коишто биле радијално распоредени околу градот скоро на исто растојание.

Утврдувањето имало за цел да обезбеди заштита и сигурност на населението на територијата што ја зафаќа градот. Тоа претставува главен атрибут во одбраната на Баргала во случај на опсада. По реконструкцијата на утврдувањето, извршена како последица од настапениот немир период од 3-ти век, Баргала во 4-ти век од каструм⁵ преминува во civitas.⁶ Утврдувањето било сочинето од следните елементи: одбранбен ѕид, протеихизма, куртина, кули, порти, пропугнакулум и скали.

Одбранбените ѕидови на градот формираат неправилна трапезоидна правоаголна форма, со ориентација северозапад–југоисток. Северозападниот одбранбен ѕид (Сл.1) е ориентиран северозапад–југозапад, со должина од 155 м и ширина од 2,30 м. На овој ѕид се распоредени шест одбранбени правоаголни кули, од кои две аголни. Четири од нив се со мал дел вовлечени во ѕидот, за разлика од две, кои го формираат главниот влез и се фланкирани на одбранбениот ѕид.

Североисточниот одбранбен ѕид е со ориентација северозапад–југоисток, чијашто должина изнесува 295 м и широчина 2,20 м. И на овој ѕид се распоредени 6 кули, но поради неговата отвореност има можност од постоење на повеќе, за да се зајакне одбраната на оваа страна.

Југоисточниот одбранбен ѕид кој е во паралела со Северозападниот, е во должина од 150 м и широчина од 2,30 м и на него има помал број на кули.⁷ На околу 30 м југоисточно од ѕидот постои суводолина, којашто влегувала во системот на одбрана на овој дел од градот.⁸

Југозападниот одбранбен ѕид кој, пак, не е во паралела со Североисточниот е со должина од 295 м и широчина од 2,30 м. Овој одбранбен ѕид имал распоредено 5 кули. Неговото излегување од оската било направено со намера да се избегне коритото на Козајчка Река кое е на 30–40 м југозападно од одбранбениот ѕид.⁹

Изградбата на овие одбранбени ѕидови била изведена во техника opus incertum, со нагласени хоризонтални редови, користејќи речен и песочен камен кој меѓусебно бил поврзуван со варов малтер и фуџи меѓу камењата од 0,03 до 0,05 м.

За да се спречи директен удар при непријателски напад на ѕидините на

⁵ Иван Микулчиќ, *Антички градови во Македонија*, книга 8, Скопје 1999, 139-145, 189-209.

⁶ *Истото*.

⁷ Се претпоставува дека постоеле 4 кули, но не се исклучува можноста за постоење на помал влез кој бил штитен од една кула.

⁸ Трајче Нацев, *Доцноантичкиот град...*,59.

⁹ *Истото*, 26.

градот, како одбранбена линија е изградена протоехизма. Воглавно таа не дозволувала да се доближат опсадните справи до одбранбениот ѕид. Со оглед на отвореноста на Баргала кон северозапад и североисток, протоехизмата имала значајна улога во одбраната на градот на тој дел.

Куртината, како елемент на утврдувањето, претставува растојание помеѓу две кули. Таа е доста висока и широка што им овозможувала на бранителите дополнителна сигурност. Се состои од субструкција (темелна основа) и суперструкција (ѕидно платно). Субструкциите на куртините на Баргала биле градени во техника *opus caementicium*, од речен камен и варов малтер, поставени на здрава жолта песочна карпа.¹⁰ Низ целиот одбранбен ѕид длабочината на субструкцијата на куртините се движи од 1,60 до 1,80 м додека, пак, широчината од 0,20 до 0,40 м, поголема од широчината на суперструкцијата. За разлика од субструкцијата, суперструкцијата е градена во техника *opus incertum*, со скоро нагласени хоризонтални редови, користејќи воглавно, речен камен и мал процент на приделкан жолтеникав песочник. Разликата во ширините на куртините била мала, поради тоа што подеднаква била опасноста од сите четири страни на градот.¹¹

Како значаен елемент на утврдувањето претставувале кулите (Сл.2). Нивната намена е да ја осигураат заштитата на куртините и на портите, па биле издадени надвор од линијата на ѕидините. Меѓусебното растојание на кое се рапоредувани се движело од 36 до 39,60 м и со нивната поставеност, директно навлегувале во редот на непријателот и лесно го напаѓале. И овде се среќаваат субструкција и суперструкција, коишто биле градени со истите техники и градежен материјал како и куртините. Вкупниот број на кули со коишто располагало утврдувањето на градот Баргала бил 21.¹² Сите кули што се досега откриени се со правоаголна форма и конструктивно се врзани со куртините, од коишто некои уште во субструкцијата, а некои и во суперструкцијата. На утврдувањето на Баргала според поставеноста се разликуваат три вида на кули: аголни, вовлечени и фалнкирани.¹³

Во градот влегувањето и излегувањето во мирновременски услови се одвивало преку две порти. Со локација во централниот дел на северозападниот одбранбен ѕид била смстена *Porta Principalis* (Сл.3), чијшто план е со правоаголна форма ориентирана северозапад–југоисток, додека во североисточниот одбранбен ѕид, во непосредна близина на Епископската базилика, е смстена т.н. североисточна порта. И двете порти од двете страни имале по две одбранбени кули, со правоаголна форма.

Пропугнакулумот којшто претставува место пред портите на утврдувањата е значаен, бидејќи помага во спречување на непријателот да стигне до самиот влез. Во утврдувањето на градот Баргала како одбранбен елемент го бележиме надворешниот пропугнакулум и кај двете порти. Кај *Porta Principalis*, надворешниот пропугнакулум е формиран од самата порта и три параметрални ѕидови:

¹⁰ Трајче Нацев, *Антиката во Брегалничкиот...*, 247.

¹¹ *Истото*, 248.

¹² Досега се откриени 11 кули кои заедно со неоткопаните сектори од утврдувањето би изнесувале 21, за што се остава можност нивниот број да биде зголемен со 2–4 кули.

¹³ Види пошироко во Трајче Нацев, *Доцноантичкиот град...*, 44-61.

североисточен, југозападен и северозападен во кој е сместен главниот влез во форма на ескедра со широчина од 7,60 м, каде што широчината на периметралните сидови не заостанува од онаа на одбранбените сидови (2,30 м).¹⁴ Формата на пропугнакулумот е правоаголна и неговата ориентација е на североисток–југозапад.

На платформата на одбранбените сидови бранителите на градот Баргала се искачувале по скали (Сл.4). Тие биле припиени или вовлечени во нишите на внатрешното лице на сидовите. Иако досега се откриени скали само на источното крило од Северозападниот сид, тие треба да постојат и на останатите одбранбени сидови.

Како дел од одбранбениот систем на градот Баргала претставува и **ровот (fosa)**. Тој следејќи ја линијата на одбранбениот сид, при непосреден непријателски напад, претставува и прва одбранбена линија. Како кај протоехизмата така и кај ровот (фосата), поставеноста била на северозападната и североисточната страна на градот поради тоа што се сметало дека тие страни биле поотворени и за истите имало потреба од зајакната одбрана.

Помалите утврдувања околу градот претставувале важен сегмент во неговиот систем на одбрана. Нивната распореденост скоро на исто растојание, радијално околу градот, само ја претставува вредноста и стратешкото значење во одбраната на ова населено место.

На еден благо зарамнет рид, западно од градот, во непосредна близина на село Долни Козјак се наоѓала одбранбена доцноантичка кула (Сл.5). Била со квадратна форма и со димензии 5X5 или површина од 25 м².¹⁵

Северозападно од градот Баргала на платото¹⁶ на ридот, којшто излегува од селото Долни Козјак, била локацијата на утврдувањето Бандера (Сл.5). Ова утврдување кое претставува castelum, имало доминанта положба на околниот терен чијшто одбранбен сид бил широк 2 м. Истиот е сидан во техника opus incertum, без нагласени хоризонтални редови, со речен камен, а меѓу себе биле поврзувани со варов малтер.¹⁷ Утврдувањето што претставувало дел од системот на одбрана на градот функционираше како посебна воена единица, кога Баргала преминува од castrum во civitas.¹⁸

Утврдувањето Кула (Сл.5), сместено на еден висок рид кај село Црвулево било на растојание од 3 до 4 км северно од Баргала. Неговите одбранбени сидови коишто формирале неправилен форма, зафаќале површина од околу 0,5 ха. За своите потреби утврдувањето располагало со посебна економија.

Во Цвилинг, североисточно од градот, на еден благо зарамнет рид се наоѓала четвртеста одбранбена кула (Сл.5).

На 2 км југозападно од селото Калаузлија било поставено утврдувањето Кула (castelum-spekula) (Сл.5). Ова утврдување било оддалечено 4 км југоисточно

¹⁴ *Истото*, 49-50.

¹⁵ *Истото*, 135.

¹⁶ Платото било поставено во правец северозапад–југоисток и на југоисточната страна малку подигнато и опкружено со стрмни падини.

¹⁷ Трајче Нацев, *Антиката во Брегалничкиот...*, 265.

¹⁸ Блага Алексова, *Епископија на Брегалница*, Прилеп 1989, 33-34.

од Баргала. Неговата распространетост била на зарамнето јазичесто плато, на еден издаден гребен, кој на западниот крај стрмно се издига над коритото на Козјачка Река, од нејзината десна страна, што претставува природна препрека којашто му дава стратешка позиција во делот на одбраната. Одбранбениот ѕид на утврдувањето зафаќа простор со површина од околу 4,5 декари.

Сивлик претставува утврдување што се наоѓа на еден висок рид на 500–800 м источно од селото Радање (Сл.5). Од Баргала е оддалечено околу 3–4 км. Утврдувањето всушност е четвртеста кула сместена на платото од ридот, градена со камен и малтер.

На нешто поголемо растојание (5–6 км) југоисточно од градот Баргала се наоѓа утврдувањето Јумурташ (Сл.5). Поточно, неговата локација е на 800–900 м од Голем Габер, а и покрај поголемата оддалеченост во однос на другите утврдувања сепак влегува во одбранбениот систем на градот.¹⁹

Генерално, одбранбениот систем на градот Баргала го сочинувале три сегменти и истите во суштина ги претставувале трите одбранбени линии. Помалите утврдувања во својата одбранбена улога влијаеле на тој начин што во нив се стационарало мал број на војска, којашто за кратко време би го задржала непријателот. Биле поставувани на стратешки позиции со коишто не се овозможувало само прегледност на теренот туку и соодветна одбрана и заштита. Растојанието од утврдувањата до градот било релативно мало, но времето на задржување на непријателот доволно за да се изврши благовремено известување за опасноста на војската и населението во градот, со цел тие да се организираат и подготват за одбрана. Ваквата улога на овие утврдувања била мошне значајна, бидејќи навремената организација и подготовка на одбраната на градот значело и полесно справување со непријателскиот напад.

Ровот (*fosa*), пак, имал улога да го спречи напредувањето и доближувањето на непријателот, а посебно на опсадните машини до одбранбените ѕидови на градот. Посебно значајно е тоа што бил поставен на поотворените страни на градот, коишто немале природни препреки, со што би се зајакнала одбраната и на тој дел.

Градежната техника која се користела за одбранбените ѕидови и некои одбранбени елементи на утврдувањето била: *opus cementicum* во субструкцијата и *opus incertum* во суперструкцијата. Овие градежни техники и користениот материјал придонесувале за голема цврстина и стабилност на овие елементи на утврдувањето. Сите негови елементи биле соодветно изградени и поставени со што му овозможувале остварување на ефикасна одбрана и заштита на градот Баргала, што воедно претставува и негова последна одбранбена линија.

Со ваквото располагање и поставеност на трите сегменти кои го сочинувале одбранбениот систем на Баргала, може да се каже дека тој спаѓал во градови со развиена одбрана во доцноантичкиот период.

¹⁹ Трајче Нацев, *Антиката во Брегалничкиот...*, 250.

Сл.1 Северозападен одбранбен ѕид

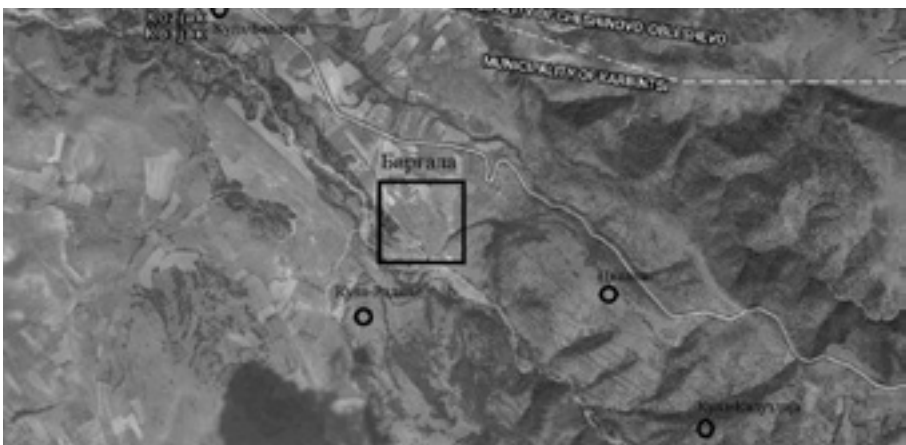
Сл.2 Правоаголна кула 2 од северозападниот одбранбен ѕид

Сл.3 Порта Принципалис

Сл.4 Скали поставени врз ниша 1 и 2 кои водат до бојната патека на северозападниот одбранбен ѕид

Сл.5 Сателитска снимка со радијално распоредените утврдувања